

РЕЦЕНЗИЯ

от

Валентина Ангелова Драмалиева, доктор по философия, професор
в секция „Философия и етика“, катедра „Политическа икономика“, УНСС,
член на научно жури с Решение на ФС на ФФ на СУ, протокол №14/05.07.2022
и Заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ № РД 38 – 368/11.07.2022

относно

дисертация за присъждане на образователната и научна степен

„Доктор“ в професионално направление

2.3. Философия (Философия с преподаване на английски език)

на тема:

„Светът на Мураками: екзистенциални и спекулативни теми

в произведенията на Харуки Мураками

(Murakami World: Existential and Speculative Topics

in the Work of Haruki Murakami)“

автор: **Джоузеф Томас Милбърн (Joseph Thomas Milburn)** – редовен докторант
по Философия с преподаване на английски език, ФФ на СУ „Св. Кл. Охридски“

Бях определена за рецензент на дисертацията на първото заседание на сформирания научно жури, което се състоя онлайн на 14.07.2022 г. Във връзка с това получих на електронната си поща автореферат на дисертацията на български език, както и следните документи на английски език: дисертация; автореферат; автобиографична справка; копия на шест публикации. Запознах се подробно с всички документи, за да изготвя рецензията, която съдържа основни академични критерии за оценяване на докторска дисертация, а именно: *данни за автора; обща представа и формални критерии; тема; методология; съдържание и структура; приноси; слаби страни и препоръки; въпроси; заключение.*

1. Кратки данни за автора

От изключително краткото CV, което получих, става ясно, че Джоузеф Томас Милбърн е получил следните образователни степени: бакалавър (2015) по Английска литература и философия от University of Newcastle Upon Tyne (Обединено кралство); магистър (2016) по Психология на Юнг и след Юнг от University of Essex, (Обединено кралство). От 2017 г. той е редовен докторант по философия с преподаване на английски език във Философски факултет на Софийския университет, България, с научен ръководител проф. д-р Александър Гънгов. Предстои да придобие образователната и научна степен „доктор“, след

защита на дисертационния труд. Междувременно той е получил и допълнителна следдипломна квалификация от University of Nottingham (2018-19, Обединено кралство) и British Council (2017, Гърция).

Професионалната реализация на Милбърн тръгва от 2016 г. и съответства на бакалавърското му образование – преподавател по английски език в различни училища и университети по света (Китай, Лаос, Обединено кралство, Япония, Саудитска Арабия). Авторът е посочил пет свои публикации в авторитетни университетски хуманитарни и философски списания у нас и в чужбина; от тях четири са излезли през 2022 г., а една – през 2021 г. Три от публикациите са в *Statu Nascendi*, като една от тях е като редактор на специално издание, посветено на Мураками, а останалите две са осъществени съответно в България и в Турция.

2. Обща представа и формални критерии за дисертацията

Дисертацията, която ми е представена за рецензия, е на английски език. Тя съдържа 124с., които са структурирани в увод (4с.), три глави (общо 113с.) и заключение (4с.). Накрая авторът е отделил място за изказване на благодарност (1с.) към всички, които са подпомогнали работата му по дисертацията, а това прави добро впечатление във всяко научно изследване, защото показва съпричастност и признаване на чуждите заслуги. Цитираната литература е описана еднотипно на 7с. и включва 109 заглавия на английски език, които включват първична и вторична литература по темата. Бележките под линия са 483. Дисертацията завършва с две приложения в таблици: 1) Списък с преведени на английски език произведения на Х. Мураками (новели, разкази, есета); 2) Списък с избрана литература, посветена на Х. Мураками, на английски език.

За съжаление от таблицата със съдържанието на дисертацията не се дава достъп до съответната страница в текста, което затруднява прочита и справките на читателя, а в случая тя е предвидена за онлайн прочит и рецензия. Макар че очакванията ми бяха за значително по-голям обем на научното изследване, приемам, че посоченият обем, структура и брой реферирани източници отговарят на формалните минимални критерии за докторска дисертация.

Авторефератът на дисертацията на английски език е с обем от 41с., а на български език – 46с., като включва следните елементи: *Резюме; Съдържание; Преразказ на всички части на дисертацията*: Въведение, Първа глава, Втора глава, Трета глава, Заключение; *Технически данни за дисертацията; Библиография*. Смятам, че този обем е твърде голям за автореферат – особено като имаме предвид относително малкия обем на самата дисертация. Задно с това трябва да отбележа, че авторефератът не съдържа ясно структурирана самооценка на приносите на кандидата, което е сериозен пропуск. Приемам, че подробният преразказ на труда е направен за улеснение на рецензентите.

Формалните критерии за оценка на всяка докторска дисертация включват публикации по темата. Авторът е приложил копия на шест публикации на английски език по темата на дисертацията, като две от тях представят редакторска работа в специално издание на *Statu Nascendi*, посветено на Мураками.

3. *Тема на дисертацията*

Темата на дисертацията показва, че изследването е интердисциплинарно и търси пресечни точки между литературата и философията, като ги намира в екзистенциалните проблеми и в спекулативните теми. Това не е изненада, защото както екзистенцията, така и спекулативното мислене са особено важни за човека и за начините, по които той осмисля света.

Заглавието на дисертацията показва, че темата се конкретизира, като се изследват някои философски проблеми в творчеството на японския писател Харуки Мураками. Формулирането на заглавието е малко описателно и тавтологично, като звучи повече литературно, отколкото философско. Мисля, че по този начин се демонстрира подчертана съпричастност към философията на литературата. Заедно с анализите си в областта на този широко разпространен аспект на приложната философия обаче, авторът предлага и множество размишления върху самата философска дейност, т.е. мета-философски аспекти.

Смятам, че темата е традиционна за философски анализ, защото хвърля мост между литература, спекулативни разсъждения, психология и собствено философски въпроси, а в този смисъл тя е подходяща за докторска дисертация по

философия. Заедно с това темата е актуална и интересна и дава отлична възможност да се четат, тълкуват и систематизират мненията на различни автори по множество философски, литературни и психологически въпроси, а също и да се съпоставят позициите им, изразени както в първични, така и във вторични източници. Същевременно темата помага на автора на дисертацията да разкрие своя интелектуален и изследователски потенциал в областта на литературата, психологията и философията, както и да демонстрира философски умения.

4. *Методология на дисертацията*

Методологията е двустранно обвързана с философския анализ – от една страна, тя е необходима за всеки анализ, а от друга – самата тя е философски проблем и обект на анализ. Методологията е важна за всяко научно изследване – когато е адекватна, тя е предпоставка за неговия успех. Същевременно тя е тясно свързана с предметната област на философията. За всеки изследовател в областта на философията е важно първо да установи кои са най-подходящите методи и да обоснове тяхната адекватност, а после и да ги ползва за постигане на поставените цели. Затова от автора на философска дисертация се очаква не само да ползва подходящи методи в анализа, но също така - да ги представи и обоснове.

Прави добро впечатление, че в дисертацията Джоузеф Милбърн отделя специално място на методологията и опитва да я обоснове като размишлява спекулативно върху самата философска дейност. Заедно с това той предлага специален философски подход към литературата, наречен „работа чрез понятия“, който надхвърля литературния материал и не може да се сведе до него, а поражда екзистенциална и спекулативна ангажираност в отговор на текста. Въпреки това смятам, че методологичната част на дисертацията може да се разшири и подсили.

5. *Съдържание и структура на дисертацията*

Дисертацията се отклонява от традиционния подход в литературата, който обяснява значението на творбите на Мураками чрез биографията на писателя или обществените условия. Творбите на японския писател се определят като силно философски, защото предлагат специфични примери за понятия, които могат да се използват от други хора за собствените им понятийни творчески проекти.

Съдържанието е традиционно структурирано като: въведение, три глави, заключение. Тази компактност на структурата допринася за разбирането и разгръщането на темата. Интересът на читателя се предизвиква и от интригуващите заглавия на отделните глави, които импонират на заглавието на самата дисертация. Смятам обаче, че отделните глави би трябвало да са по-равностойни по обем или съдържанието им да се преструктурира.

Въведението представя накратко и твърде пестеливо Харуки Мураками, чието творчество е обект на философски анализ. Изключителната популярност на този японския автор, множеството награди и големият интерес към него, проявяван не само от читателите, но и от изследователите, са основание той да бъде наричан „феноменът Мураками“. Затова, съвсем основателно, в дисертацията първо се търсят причините за популярността на творбите му.

Освен популярните теми, персонажите и стила, дисертантът смята, че основна причина за тази популярност са понятията, които Мураками използва в литературните произведения. Тези понятия са философски важни и по същество изискват допълнителна формулировка и прилагане. Затова Милбърн си поставя за цел да обоснове и приложи специален философски подход, наречен „работа чрез понятия“. Това е основната линия в научното изследване, както и негов принос.

Първа глава е озаглавена „Работа чрез понятия: философски подход към литературата“. Тук „работата чрез понятия“ се определя като отделен философски подход към литературата и като обща функция на философията, чието предназначение е да установи и използва философското в литературното и литературното във философското. По този начин Джоузеф Милбърн цели да увеличи философската ангажираност по отношение на творбите на Харуки Мураками. „Работата чрез понятия“ се разгръща с позовавания на Жил Делёз, Феликс Гатари и др., както и чрез нова интерпретация на творчеството на Лудвиг Витгенщайн и Херберт Маркузе. Накрая „работата чрез понятия“ се прилага и към литературното творчество на Мураками. Голяма част от вторичната литература се позовава на аналитичната психология на Карл Густав Юнг, което е необичайно, имайки предвид, че той не се радва на голям академичен авторитет.

Дисертантът дефинира също и понятието „философска литература“, за да е ясно на какви изисквания точно трябва да отговарят литературните произведения, за да се определят като философски.

Втора глава е озаглавена „Харуки Мураками и Карл Густав Юнг: една пост-юнгианска гледна точка“. Тук се представят известни юнгиански интерпретации на Мураками, които по различен начин разглеждат идентичността или Аз-а на индивида, архетипните образи, мита и несъзнаваното, както и другостта или метафизичния свят. Впоследствие се прави един пост-юнгиански прочит на краткия разказ на Мураками „Каймак“, насочен към екзистенциалния образ на „кръг, който има много центрове, но няма обиколка“. „Работата чрез понятия“ свързва Юнг и Мураками чрез изследване на *метафората* и на *poesis*, което налага пост-юнгианска гледна точка към творбите на Мураками.

Трета глава е озаглавена „Екзистенциални метафори и концептуални персонажи: размито авторство и Човекът-овца“. Тук се разглеждат понятия, представени в трудовете на философите Хайдегер, Камю, Сартр и Левинас. Достига се до идеята, че тези понятия се превръщат в знакови образи, които същевременно действат като екзистенциални артефакти сами по себе си. Освен това се застъпва мнението, че свързаният с образи аспект на екзистенциализма изразява един по същество метафоричен подход към света.

Накрая Милбърн посочва спекулативния характер на дисертационния си труд и на философията, като се позовава на сферите на дискурса на Пол Рикъор, според когото конституирането на спекулативното значение изисква прекъсване между двата вида дискурс. Според дисертанта този пресечен дискурс не е мост между два отделни подхода, а централна точка в рамките на споделената понятийна основа или начин на мислене.

Заключението систематизира основните идеи и изводи на дисертацията.

Дисертантът застъпва тезата, че творчеството на Харуки Мураками може да се разглежда като философска литература, която предоставя необходимия понятийен материал за продуктивна „работа чрез понятия“ или философска ангажираност. Заедно с това той твърди, че понятията не просто пребивават в

литературния текст и не се ограничават до един-единствен текст или автор, а напротив - ангажираните индивиди са основни действащи лица в процеса на разширяване на понятията, а самите понятия могат да бъдат преработвани и използвани повторно за различни критически или творчески проекти. Именно затова „работа чрез понятия“ е основно споделено пространство на философията и литературата, поради което екзистенциалните и спекулативните теми могат да се породят и от философски, и от литературни текстове.

6. Приноси на дисертацията

Всяка дисертация трябва да има научни приноси, които да бъдат открити и използвани както от автора, така и научната общност, а също и от по-широк кръг читатели. Без съмнение приносите се доказват във времето, но още изначално е нужно те да бъдат посочени и формулирани. На първо място това трябва да бъде направено от самия автор, защото оценяването на приносите показва неговата научна осведоменост, обективност, критичност и възможности за самооценка. Позицията на дисертанта е много важна за рецензентите – затова от тях се очаква първо да потвърдят дали приемат приносите, както са посочени от него, а след това самите те да направят своя преценка. Смятам, че липсата на подобна категорична и ясно структурирана самооценка е сериозен пропуск на Джоузеф Милбърн, който затруднява рецензията и цялостната оценка на дисертацията.

Основен принос според мен е това, че дисертацията предлага нова гледна точка към творчеството на Мураками, която в момента не присъства в богатата вторична литература, а именно – понятията и философските теми се разглеждат като отделни или дори предшествващи биографичния или социално-културния контекст на писателя. Застъпва се тезата, че понятията не просто пребивават в литературния текст и не просто се ограничават до един-единствен текст или автор, а те могат да бъдат преработвани и използвани повторно за различни критически или съграждащи проекти, като в процеса на разширяването им са ангажирани всички участници и действащи индивиди. Формулират се два екзистенциални образа в прозата на Мураками: 1) кръгът с безкрайно много центрове, но без обиколка; 2) телефонната централа на Човека-овца. Освен че

изяснява философското значение на Мураками, Джоузеф Милбърн си поставя за цел да стимулира по-нататъшни междудисциплинарни интерпретации върху този автор, което също е принос. Прави впечатление, че дисертантът показва добра литературна, психологическа и философска осведоменост, както и това, че винаги изтъква своята позиция по разглежданите проблеми.

Ще открия схематично няколко от достойнствата на дисертацията:

1. Приложно-философска тема, която е актуална и предизвикателна;
2. Теоретична и практическа ориентация на изследването едновременно;
3. Интердисциплинарност – литература, психология, философия;
4. Различен прочит на утвърдени теоретични модели;
5. Формулиране и опит за доказване на нови научни хипотези;
6. Изразена собствена позиция, категорични изводи;
7. Логично и последователно структуриране и разгръщане на съдържанието;
8. Ясен език и стил на изложението;
9. Адресиране на научните търсения и изводи до широка аудитория;
10. Обзор и използване на първична и вторична литература по темата.

Достиженията на Милбърн са добър атестат за възможностите му като анализатор и насочват към позитивни очаквания за бъдещата му работата.

7. Слаби страни и препоръки

Забелязаните слабости на дисертацията бяха споменати по различни поводи в рецензията. Затова няма да ги систематизирам, но ще направя препоръки, които могат да се приемат като начини за отстраняването им.

1. Общият обем на дисертацията да бъде по-голям.
2. Трите глави да бъдат количествено изравнени и балансирани.
3. Да се отдели повече място на собствено методологическите въпроси в увода.
4. Заключениеето да бъде с по-голям обем и по-систематизирано.
5. Авторът да осмисли и формулира ясно научните приноси на дисертацията.
6. Да се улесни техническото боравене в текста на дисертацията и автореферата.

8. Въпроси към докторанта

Дисертацията предизвика у мен интерес, размисли, въпроси, съгласия и несъгласия, което е нормално за философски труд. Ще задам три от въпросите.

1. Къде според Милбърн би могъл да се помещава „светът на понятията“ в литературата (по аналогия със „света на идеите“ на Платон)?
2. Как Милбърн оценява „идеята, че философията има терапевтична стойност“ (Автореферат, с. 13) и дали „работата чрез понятия“ се вписва в тази идея?
3. Кое според Милбърн е най-силното и въздействащо измежду литературните понятия, формулирани от Мураками?

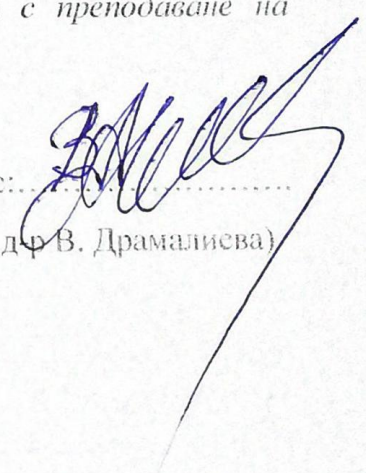
9. Заключение

Общата ми оценка е позитивна. Оценявам положително дисертацията като цяло – тя има достойнства и показва възможностите на автора да работи самостоятелно и целенасочено в проучването и осмислянето на теорията, да прави собствени интерпретации, да изразява категорични позиции, да пише ясно. Заедно с това той има нужния брой публикации по темата в авторитетни научни издания.

Гласувам да се присъди образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия (Философия с преподаване на английски език) на Джоузеф Томас Милбърн.

25. 09. 2022 г.

София

Подпис:
(проф. д-р В. Драмалиева)